

CEGLÉD JÓZSEF

Egy kisvárosi szikla

Rétság várost észak-déli tengelye mentén az E77-es jelű nemzetközi útvonal köti Európához. Létét a XX. században emblematizálta a kaszárnya (1937), innen datálódik a helység elképesztő függelmi viszonya a honvédséghez, melyre a szocialistának hívott diktatúra is stratégiai jelentőséggel tekintett. Emberállományában szinte folyamatos átöblítésben volt része, ami szükségszerűen a minőségi szélsőségek között valósult meg. Humán forrását, kisebb részt őslakossága határozta meg, másodsorban a folyamatosan cserélődő tiszti és tiszthelyettesi kar, akik korai nyugdíjazásuk után itt telepedtek le. A lakóközösség harmadik harmada, a helység földrajzi fekvése okán próbált szervesülni. A környékbeli falvak lakossága sietett egyre „beljebb” kerülni, mert ahol ők laktak, az olyan volt, mint egy zsákutca. Csak bejárata létezett. A szaporodó ipari létesítmények szívóhatással működtek, s a kis falvakat is elérő, a „táguló világgal” lépést tartani képtelen közlekedés is arra indította őket, hogy közelebb jöjjenek a fő közlekedési útvonalhoz. E halmazat tetején létezett egy mindent meghatározó döntéshozói-értelmiségi réteg, mely nagyságrendjénél jóval nagyobb arányban részesült a javakból és a látszólagos felelősségből.

Amint az egész országban, így a kisvárosban is cezúrát jelentett a rendszerváltozás. Előbb, csak a „hogyan lesz ezután?” kétsége gomolygott, aztán (2000-re) egyre vaskosabban: a „hogyan lehetett eddig így?” kérdése foglalkoztatta az embereket. Mindeközben a város magára maradt, a korábban csatolt települések maguknak kérték az intézkedési jogot, s a közel 3 ezresre apadt (sok tájról verbuválódott) „nagyfalu”, megpróbálta felépíteni, újra építeni önmagát. E dolgotnak nem tárgya és célja egyes embereket kiemelni abból a gazdasági-szellemi szerkezetből, ami a várost felélesztette, de a jóváírható méltányosság alapján említést érdemel a „múltból öröklött”, „áthozott” csapat, akik az előremenekülést utcáján létrehozták a „rétság csodát”. Öles címek hirdették a sajtóban: „Jönnek a multik!” Jöttek, láttak és itt maradtak. Hogy így volt – vitathatatlan. Okos közgazdászok bizonyosan jó summáját adják a dolognak, de még így sem fejtik meg a titkot!

Mára a város központja munkaerő-átrakódó állomássá vált: reggel, kora délután és este, 7-8 autóbusz viszi a környező települések felé az ingázókat, sőt már Szlovákia határ menti falvai is belekapaszkodtak a modern rabszolgaság terhes, ám mégis valamilyen vékony biztonságot jelentő hálójába. A gazdasági kényszer gyorsan átszerkesztette a régi kategóriákat. Ez volt az a pillanat, amikor végérvényesen eltűnt a klasszikus és szövetkezeti értelemben vett parasztság, a fél-ipari munkás réteg, amely egész életében azzal az illúzióval élte mindennapjait, hogy munkahelyéhez több köze van, mint a bemenetel-teljesítés-fizetés szentháromsága. Abban a világban azt képzelhette, hogy beleszólása van a dolgok menetébe. Most alaphelyzetként élik meg a tényt, hogy a munkaerejére, és csak az erejére van szükség, a

többi; humanitárius hablaty, netán általánosan előírt európai követelmény, amit a multik keserű szájjal, de teljesítenek.

Az őrjítő gyorsasággal pörgő események tovább tördelték az amúgy is szegmentált város tablóját. A palettát egyre több és több szelet színesítette, ami nem baj, csak a 15 esztendő túl kevés ahhoz, hogy belsőleg is feldolgozható legyen. Kevés ahhoz, hogy koherens érdek- és értékérvényesítő közeg álljon elő, s azt gondolom, nem tévedek; ez az ország nagyobbik hányadára is igaz.

E körültekintés után, lássuk a város hivatalos kultúra közvetítő, teremtő intézményét, mely 1972-ben nyitotta meg kapuit, akkor még Asztalos János fedőnévvel. A létesítményt három költségvetési egység lakta: maga a Művelődési Központ, a független Könyvtár és a tisztikar számára kialakított „relaxációs egység”, mely egyenruhához és igazolványhoz kötött belépési lehetőséget biztosított a mindenkori bennfenteseknek. (Közbeszólva: ha találomra megkérdezzük valakit; ki volt Asztalos János, nagy valószínűséggel semmibe révedő tekinteteket látunk. Pedig korosztályok nőttek fel azon a kötelező úttörő tudáspróbán, hogy Asztalos János a szocializmus,... az ellenállás,... az életét nem kímélte,... stb., stb. Hiába, feledhető életekből nehéz kohéziós történelmet formálni!)

Nem hiszek általában a sorsszerűségben, de hiszem, hogy az építmények sorsa a létrehozásuk idején „megíródik”.

A Műv. Központ gazdaságilag önállóan működő intézmény, azon a kereten belül, melyet a városi önkormányzat jóváhagy. Ez elégséges a fenntartásra, a működési kiadásokra és a tűzoltó jellegű mutatóvályókra, de évek óta nélkülözi a nagyobb igényű felújításokat és a perspektivikus befektetéseket. Ezt nem azzal az éllel mondjuk, hogy „odafenn” nem akarják, netán nem értik: egyszerűen ennyit enged a kassza. Ezzel a „szintentartásos” metodikával párhuzamosan, a 32 éves épület (nem kis részt az építését körülölelő általános műszaki-technológiai spórolások és slamposságok révén) sunnyogva, alig érzékelhető módon, de egyre romlik, slumosodik, ami belátható időn belül azt eredményezi, hogy további fenntartása csak értelmetlen ráfordítással lesz lehetséges, illetőleg bezáratik.

Ezt a helyzetet látszólag javítja, valójában rontja az a képtelenség, hogy mint kulturális intézmény csak meghatározott kulturális célok megvalósítása érdekében pályázhat különféle többletpénzekre, melyeket értelemszerűen kulturális beruházásokra fordíthat. 2003-ban ez az összeg 6-7 millió forintra tehető. Az intézmény vezetője, akár büszke is lehetne teljesítményére, hisz jószerevel az Ő szorgalmán és kitartásán múlt a siker. Ámde! A mocsaras, ázékony talajra épített templomok és toronyházak sorsa (bármilyen áhítattal szól bennük a credo!), nem az égben dőlnek el (és le), hanem itt a földön, szemünk láttára, tehetetlenségünk tükörképeként.

A monstruózus épület egyik szárnyának emeletén található a közkönyvtár, alsó szintjén egy kiállító terem, és egy 250 férőhelyes színházterem, melyben heti egy alkalommal mozifilm vetítése is zajlik. A szükséges irodai-műszaki helyiségek mellett, két öltöző, egy nyelvi labor, egy állandó számítástechnikai oktatóterem és egy változó funkciójú tárgyaló az, ami az épület zegzugosan épített rendszerét képezi. A létesítmény tavaly kapta vissza a testében lakozó, de bérleményként működtetett (korábban honvédségi „relaxációs helyiségeket”) kocsmát, melyből átalakítás után, szándék szerint, egy állandó kiállítás kap helyet (társági és onnan elszármazott művészek alkotásaival), a másik térben afféle több funkciós közösségi helyet alakítanak ki.

Az intézmény szakember ellátottsága jónak mondható, úgy a vezetést illetően, mint a könyvtári és népművelői szolgálat vonatkozásában.

A szünidőt leszámítva, szinte folyamatosan vannak különféle szintű nyelvi tanfolyamok, miként számítógép kezelői és szoftverüzemeltetői kurzusok is. Belátható időn belül, ezek mögül kifogy az érdeklődés, hisz a megye lassan ledolgozza hátrányát, s immár mind több iskola folytat rendszeresen ilyen oktatást.

A különféle klubok léte (mint a társas érintkezés egyik nagyszerű formája), mindig azon múlik, hogy éppen adódik-e a településen egy-egy olyan ember, aki nemcsak megszállott, de pedagógiailag is alkalmas arra, hogy rendezvényeket vezessen, szervezzon. A Ház ehhez teret és szerencsét tud csak adni és kívánni.

A Ház, az elmúlt évben, sokféle és sokszínű kiállítással próbálta a „kulturális terelgetést”. Voltak kiemelkedő sikerek és átlagos látogatottságok, de kudarc sosem. (Ilyen közegben mit tekinthet az ember kudarcnak? Mondjuk a teljes érdektelenséget. Mit tekinthet sikernek? Ha már legalább ötvennél (50-nél) több ember nézte meg a képeket, tárgyakat.

A filmszínházi felszereltség a MOKÉP megszűnése előtti utolsó pillanattól maradt meg. 2 db xenon-lámpás, 32 mm-es vetítővel, és kiszolgáló egységeivel. A rendszer az egység tulajdona, de egy vállalkozó használja ingyen és bérmentve. Ezen csak azok csodálkoznak, akik semmi fogalommal sem bírnak a mai forgalmazási viszonyokról. Legyen elég annyi, hogy a központ saját költségvetése terhére, képtelen lenne akár csak „nullszaldósra” is „kihozni” a pénzügyi mérleget. Gyorsmérlegként: egy év alatt 57 előadás, ennek 98%-a amerikai film, megosztásuk szerint: 21 akció, 20 vígjáték, a többi horror-, fantasztikus-, rajz- és kalandfilm. 1–1 db magyar víg-, ill. történelmi film jutott vászonra. Ennek kibogozása már a filmterjesztés anomáliáinak felkutatásában érdekeltet vonzaná, erre itt nincs mód.

A könyvtár egy érdekes részleg. Sajátos, régen kialakult auráját alaposan darabolja a jelen technikája és technológiája. Ha azt mondom, hogy régen, akkor mindösszesen, csak tíz évet kell visszamenni az időben. A természetes növekedés okán a közel 45 ezres könyvállomány szép. Volt (van) egy tekintélyes mennyiségű bakelit-lemez gyűjtemény (1200 db), ami „régen” hallgatható volt. A disk-ek térhódításával és a hanglemezelejátszó tűk hiánya okán, ez az emlék; meddő tíz méter a polcon. Lehet továbbra is barangolni a könyvtárakban, de már kevésbé lehet napi-, heti- vagy havi lapokat olvasni, mert zaj van, mert foglalkozások vannak óvodásoknak és kisiskolásoknak, meg ott az a hat, száz forintos internetmasina, amely mellett vagy elmélyül valaki, vagy gyerekek „gyilkolászókat” játszanak. (Hibának tartom, hogy a Ház egész NET-es rendszerét semmilyen korlát sem szabályozza!)

Ami tíz évvel ezelőtt természetes volt – „átböngésem a sajtót” –, az ma teljeséggel lehetetlen. Ennek kiinduló oka a több száz termék, azok éves előfizetési díja, de leginkább az a széles politikai platform, amelyen a mai magyar élet próbálja eladhatóvá varázsolni önmagát. Nem irigylem a döntéshozót, akinek választani kell, hogy mely lapokat kellene megrendelni és melyeket nem. Biztos, ami biztos alapon; marad vagy három barkács-, és lakberendezési design-újság, legalább két konyhasegéd, feltéttel, ruha-, és trendi-módi, helyfüggően egy kis méhészkedés, mezőgazdaság (abból baj nem lehet), no meg a helyi lapok. Egy kis történelem (História), autó-motor lapok, ifjúságnak szóló performance-ok, pici törvénytár, egy-egy országos napilap balról is meg jobbról is, hollywood-i sztárcsemegék és a bulvárlapok

blődlségei. Ezekből bizonytalanság sok mindent meg lehet tudni, csak éppen azt nem, hogy „akkor most mi van?”. Pedig 56 futó nyomatot fizetnek.

A könyvfolyamban a *Parnasszus* által megjelölt helyek nagyjából ki vannak töltve, de ha a „trendiséget” nézzük, akkor azt kell látnom, hogy aránytalanságok is létrejöttek. Egyik ilyen azoknak a könyveknek a számában mutatkozik, amely azt próbálja bebizonyítani az embernek, hogy minden baján-nyűgén úrrá tud lenni, valamilyen technika által. Ez szép, csak a technikák száma ma sokkal több, mint amennyi egy emberi életbe belefér. Pont. Ezekhez persze csak desszert a bonsai-val dúsitott narancsliget megvalósíthatósági álma, melynek kellős közepén egy házilag készített többemeletes, természetes kövekből létrehozott túlélő Hominidae, derekát 110 fokban kitekerve tibeti imamalmokat zsolozsmáz. A könyvhalmaz másik decens területe a puhafedelűeké, azok között is azok, melyek sodró szerelmi álmokat futtatnak lágy hullámok tetején, s a meseszerűen szépek és gazdagok jók is lesznek, meg sose halnak meg. Ez a könyvsor, külön helyen – a lektúr nincs kiírva –, már legalább ötven méteren mérgező. Kereslet van rá, de ez nem indokolja a ráfordítás nagyságrendjét.

Szakembert kérdezve ezt hallom: „Aki olvasni akar, olvashat. Aki eddig is olvasott, eztán is olvas. Aki eddig sem olvasott, az eztán sem fog.” Ezt akár igazságnak is elfogadhatjuk, csak attól tartok, hogy ha az innen belátható „életfa” csúcsára nézünk, az olyan kicsi kerek pont, ami már-már az origót formázza.

A rendezvények mindig is ékítményei a Háznak. Ilyenkor egy időben, egy tömbben, számos ember fordul meg, szerez benyomást, alkot véleményt, még akkor is, ha nem pontosan olvasta a hirdetőt. Így könnyen áll elő az a helyzet, hogy az épület csupán teret adott egy-egy eseménynek, de sem alkotója, sem szervezője nem volt. Ám miután a Házban történt, így – a formális logika alapján – AZ a felelős.

A kalárisokat füzérbe rakva:

1. A legkülső körön azok az események vannak, ahová a Háznak a technikáját és csak a technikáját hívják. Ez lehet tűzoltóverseny, sportnap, lovas bemutató, megemlékezés az Arad-i vértanúkról, Mindszenty bíboros emlékművének a megkoszorúzása, ballagás, évváró.

2. A második körbe azok a rendezvények tartoznak, melyek az épületen belül vannak, de nem a helyi adminisztráció szervezi. Ilyenek a különféle politikai fórumok, nőnap, nemzetiségi találkozók, konferenciák, lakossági fórumok, meghallgatások, nyugdíjas és vöröskeresztes megmozdulások, a különféle ENSZ, UNESCO, UNICEF-nap(ok), EU-s felvilágosítások, és így tovább. Más, köztársadalmi templom híján ezek mind-mind ide szorulnak, s a legapróbb technikai malőr a Háza szál vissza.

3. A gyöngysor következő, már jóval mértékadóbban csillogó kövei a hivatalos állami ünnepek ceremóniája. Márc. 15. Aug. 20 Okt. 23. Valamint Majális, Gyermeknap. Ezen rendezvények vitathatatlan medalionja az öszvér, melyről a lexikonok tanúsága szerint tudható, hogy „Szívóssága, igénytelensége, betegségekkel szemben tanúsított ellenálló képessége miatt már a történelmi ókor óta tenyésztik haszonállatként.”. Ezen ünnepek keretét, szerkezeti sorrendjét alkotja meg a Ház, ünnepről ünnepre, változó szólistával, szavalóval. Maguk az ünnepek (a tartalmak) továbbra is ötven éves panelekből építkeznek, ahol sok esetben elégséges a szócsere: elvtárs/úr, dolgozó nép/polgárok. A krónikás a saját szemével látta, amint az

egyik „beszállító” (éltes, alsó tagozatos tanár) március 15-i gyermekszereplői olyan forgatókönyvből mondták az ünnepelnivalót, mely egy hajdani úttörős csapatvezetői könyvből volt fénymásolva, s tollal „aktualizálták” az eseménymenetet. (Közbevetőleg: a kevésbé rutinos népművelők is tudják, hogy ünnepségeken „hálás” dolog szerepeltetni a gyerekeket, mert „ők legalább aranyosak”, másfelől az aggódó szülő csak elkíséri gyermekét, így közvetett módon növelhető a nézőszám.)

A rendszerváltás óta eltelt idő kevés vagy képtelen volt arra, hogy kitermelje azokat az új konfigurációkat, amelyek alkalmasak a hiteles ünneplésre. Így többnyire csak azok jelennek meg, akiknek valamilyen beosztásuk ezt „mondhatja vele”, illetőleg a fellépő gyermekek szülei és nagyszülei. A gyerekeket szinte teljesen elriasztja a tanárok általi idomítás képtelensége, így tovább nő azon emberek száma, akik egyre szemet szűrőbben kimaradnak a „nagy ünneplésekből”. Ez a folyamat még inkább távolságot növeszt a lélek ünnepe és a társadalom ünnepe közé, ami hosszú távon a teljes atomizálódás képét vetíti elénk. Úgy gondolom; az ünnepségek egyetlen egy „előadója” sem gondolja át hallatlanul nagy felelősségét, jövőre ható hatását mindannak, amit éppen tesz, vagy nem tesz. Pillanatnyilag az látható; a dolgot abszolválni akarják és kész. Az is igaz, a nagy közös beszavazó show-ban még mindig több az önjelölt, mint a jelöltnek választott, aki később, esetleg, kiválasztatik.

4. A klárisok sorában – mintegy a fő helyen –, következnek azok a teljesítmények, melyek kizárólag a Ház anyagi és szellemi lehetőségei által meghatározva jöttek létre. Itt úgy tűnik, az élettani haladvány lehet a sorvezető.

Sikeres a meseszínház működése, ahol hónapról hónapra egy-egy kis létszámú színtársulat próbál Óperenciát varázsolni a színházterembe, ami többé-kevésbé sikerül is. A látogatók korosztályos összetétele értelemszerűen az óvodás kör és az iskola alsó tagozatos tanulói. Veszni látszó helyzetekben, ha a városi apróságok nem tudnak kellő számban eljönni, mindig lehet számítani a környékbeli települések egy-egy csoportjára, így a nézőtér telítettsége szinte teljesnek mondható. A belépőjegyek ára 350 Ft. Ám ha adott hónapban két „fizetős” gyermekprodukció kerül bemutatásra, akkor már békétlen hangok is hallatszanak, és elmaradások is. A hátrányos helyzetű családok száma sok, s ez gondot jelent.

Ha az életkori sajátosságok figyelembevételével szeleteljük tovább a rendezvénytortát, akkor azt kell mondanom, hogy itt, a következő korosztálynak szóló rész nincs, azaz lyuk van. Úgy gondolom, hogy a „köz-kultúrálódási folyamatból” kifelejtődött egy-két, ha nem is nemzedék, de korosztály feltétlen. Leszámítva az amatőr zenekarok fesztiválját, másra nemigen számíthatott ez a helyét kereső réteg, amit – szélesre húzva a sávot –, 15 és 35 életév közé tesztek. Ez a „több ismeretlenes” tábor, ha érdeklődést mutatott, meg kellett, hogy elégedjen a különféle minőségű esztrád műsorral, amiben részint lehetett táncolni („Péntek esti randevú”), bár nem az ő zenéjük, részint lehetett tapsolni a divatos musical slágerekkel, amivel szintén nem feltétlenül mozgott egy hullámhosszon. A bemutatók ugyan ingyenesek voltak, de egy sem volt, amiben viszontláthatták volna önmagukat, mint a kicsik a meseszínházban (a jó elnyeri méltó jutalmát, a rossz megbűnhődik).

A hátralévő, úgymond „felnőtt” előadások két részre oszthatók. Egyfelől a dicséretes számú komolyzenei koncertekre, másfelől a nosztalgikus, táncos-zenés, revübe mártott, század-, és évezredfelejtős, abzugos, K. u. K.-s utánérzésekre. Ami a

modernitásból becsempésződött, az korunk néhány slágerré gyalult musical-darabja. A komoly zenei koncertek – egy kivétellel – ingyenesek voltak. A kivétel úgy volt bonyolítva, hogy a szükséges nézőszámot (és jegybevételt) a Nők Napja apropójából a köszöntött hölgyek munkáltatói adták össze. A jegyes előadások ára személyenként 600 és 1500 Ft között mozgott. Éves viszonylatban feltűnő, hogy egyre több és több az ingyenes előadás. Ezt tekinthetem akár jótékonyágnak is, ám valójában; ez már az egyetlen és vékony biztosíték arra, hogy ne üres széksorok fogadják a fellépőket. Ám még így sem mondható el, hogy legalább fél-házás átlagot ért volna el a közintézmény. Ha e jelenség okaira lennénk kíváncsiak, nagy valószínűséggel két dolgot lehetne említeni. Az egyik a fiatal város szétszaladó értékrendje, (érték- és érdekcsoportjainak a hiánya), másfelől; a mennyiség és minőség koefficiense: hiszen 3 ezer fő nem ugyanaz, mint ennek hatványa.

A fa nagy, a fejsze kicsi – mondhatnám annak, aki oknyomozásba kezd. Mégis, mi lehet az oka, az apadó látogatottságnak? A Ház feladata egyfajta rekreációval kombinált – a szó klasszikus értelmében vett – közművelődés, amely lehetőség szerint fogja át, fedje le az adott település, körzet kulturális igényét úgy, hogy abba időről-időre történjen egy kis „lécemelés”, finoman, disztingváltan. A fentiekben leírtak alapján, ebből a körből már eleve kiesik egy-két korosztály, mások pedig, meglehetősen egyoldalú „ajándékot kapnak”. Mondjuk ezt akkor is, ha időről időre célzott budapesti színházlátogatások megszervezésére és lebonyolítására kerül sor. (Itt most szép számokat lehetne írni a munkanélküliségi rátákról, az átlagbér színvonaláról, a munkaidő beosztásáról és a családszerkezetekről – ez azonban meghaladja e dolgozat keretét.) Ha mindehhez hozzá vesszük, hogy a Ház egy költségvetési intézmény – csekély saját bevétellel –, akkor látható: a takaró mérete adott.

Kínálati oldalról: sokféle produkció ajánlja magát, melyek minősége elég vegyes. (Ennek előzetes feltérképezése, már gondot jelent a népművelőknek.) Ismert „húzónevek” beillesztése – volt rá példa –, olykor visszaütött, mert olyan szintű alpárisággal találkozott a nézőközönség, amely visszahatott a Házzra. Ráadásul a kulturális élet kínálati oldalán olyan anyagi (és olykor technikai) igények merülnek fel, amit egy-egy 30–40 perces fellépésért az ún. „pesti művészek” minimum 100 ezer, maximum 600 ezer forintot, illetve a csillagos eget is elkérik, lehetőség szerint úgy, hogy ez essen egybe a menedzserük által rajzolt útvonallal. És az emberek nem ostobák. Látják, hogy 12 km-rel arrébb is, egy óra különbséggel ugyanaz, két óra különbséggel és 30 km-re odébb, ugyanaz. Hiteltelenné és megélhetés-szagúvá degradálódik minden. Vannak még lelkes amatőrök, valamint a másod- és harmadrangú egyéni becsvágyak. Ez is kell, nyilván de a közönség, az „ezerfejű cézár”, neveket akar, bármi áron, csak ama végelszámolásnál kapja fel a fejét: akkor most „mennyit is költünk a Művelődési Házzra?”.

Vásárlói oldalról a Ház kiszolgáltató, vállra fektetett helyzetben van. A fellevezetőben leírtak alapján a városban nem fogalmazódnak meg markáns csoportérdekek, nincsenek informális csoportkapcsolatok, csupán egyéni óhajok, (és itt óriási jelentősége van, hogy a hatalmi hierarchiában hol helyezkedik el az illető!), melyek közt megfelelést teremteni szinte lehetetlen. Az ország számos földrajzi térségéből összevevődött emberek kovásztalanul, „összegyűrésre” várva léteznek, az „idők csak állnak és várnak”, nem vagy csak észrevétlenül formálódik a lokálpatriotizmus, még minden nyers, alaktalan. Ezt az amorf közeget felezte meg 2002-ben éles szikéjével a politika,

amikor sokan úgy gondolták, hogy valahová állni kell. Bízom abban, hogy a szoldateszka magatartás feloldódik majd a mindennapokban, de hamu alatti eszkalálódását érezzük, szenvedjük. A homokórát a másik talpára állítva: nagy feladatok bevégezésére szakosodott, alkalmas intézmény keres; nagyszámú, befogadásra áhítózó embereket.

Mit gondolhat erről egy mai Sziszüphosz, aki nem az alvilágban és nem büntetésként görgeti, ama bizonyos örökké visszazuhanó sziklát?

Azt gondolja, hogy a kultúra terjesztése (fenntartása, minőségének emelése) ugyan helyben valósul meg, helyi forrásokat is felhasználva, de minden jövőképpel bíró társadalom és állam eminens érdeke, hogy ehhez valamilyen központi hozzájárulást biztosítson abból a pénzből, amit begyűjtött. A kultúra „robotosa” azt reméli, hogy az állam mentőkötelet dob egy olyan, nem nyereség-orientált ágazatnak, amely végső fokon a nemzet fennmaradásának a záloga. A sort folytatva: egészségügy, oktatás. Vannak kulturális értékek, s vannak sajátos, egymástól jól elkülöníthető jövedelemmel bíró csoportok. A felül lévők természetesen megvásárolhatják a kulturális értékeket (már ha van erre affinitásuk), de a sort zárók szélesedő sokadalmának, egyre kevesebb lehetősége adódik erre, s ez előrevetíti a társadalom immáron nemcsak anyagiakban mutatózó kettéválását, atomizálódását. Ezen túlmenően: ha a mindenkori Kultúra Lovagjai (legyen az kormányzat vagy az „aktuális helyi Sziszüphosz”) sunnyogva, de hozzájárulnak a társadalomban lévő informális csoportok belterjességéhez, azok fennmaradásához, akkor nézetem szerint, indokolt a vészharang kondíciója. Mert eltelik kurta tíz-húsz év, s nemhogy párbeszéd, de még áthallások sem alakulnak ki.

Tudomásom szerint a megyében már csak négy (a tegnapi világból öröklött) Művelődési Központ létezik. A többiek erodálódtak, s születtek új szerkezetek is. A faluházak, teleházak nem Művelődési Központok, bár érték-orientációik alapján feltétlen oda sorolhatók. Így még átfogóbb a kín: miként lehet a részekre szabdaltságot érdekek- és értékviszonyokat kiszolgálni, egységes szerkezetben úgy megtartani, hogy a marginalizálódó rétegek is felismerhető lehetőséget lássanak benne, netán fejlődést?

Sziszüphosz álmaiban egy olyan szentháromság jelenik meg, amiben a kultúrát teremtő, a kultúrára nevelő és azt alkalmazó, egy kerek asztal mellett hitet tesz a jobbítható jövő mellett. (Ehhez persze megszállottak kellene. Vannak ilyenek – gyérülő hiteink ellenére.) És mindezt párbeszédben teszik – vita nélkül. („A párbeszéd önelemzésre készíti, a vita cáfolatra. A párbeszéd utat nyit a lehetséges legjobb megoldások felé, míg a vita a „saját álláspont” egyeduralkodására törekszik.”) És kellene valamifajta mecenatúra is, amely nem a számítógépek, folyóiratok és könyvek száma alapján határozza meg az eredményességet, hanem kulturális irányokban, célzottan, visszakerdezhetően. Kellene az a nagy, célirányos, következetes nemzeti akarás, amely időről időre gerjeszti, éleszti, kitűzi, hogy most mely „a” pontból, mely „b” pontba akarja eljuttatni a társadalmat. Kellene, hiányzik az a civil komp, amely átvisz a túlpartra! Társalogva, gombfocizva, üveggolyót gyűjtve. A „távolságot” megkaptuk, de a kézbe kapott „üveggolyót” még nem tudjuk elgurítani! Talán fel kellene függeszteni átmeneti hiteinket, s inkább alapegyetértéseket kellene keresni. Ostoba közhely (s mint ilyen igaz!); nincs más hátra, mint előre.

2004. szeptember